

Bidra til å kartlegge rovviltbestandene!

Forfatter

Øivind Løken, NSG/FKT-prosjektet

Sammendrag

Norge har et av de beste overvåkningssystemene for store rovdyr og kongeørn i verden. Likevel er det også i Norge rom for forbedringer. Det er Rovdata som er den nasjonale leverandør av bestandstall for de store rovdyrene og kongeørn, og det er en rekke ulike aktører som bidrar i datainnsamlingen i felt. Her følger en gjennomgang av hva som ligger bak bestandstallene, frister for rapportering av bestandstall og hvilke muligheter saueiere og andre privatpersoner har til å bidra i bestandskartleggingen.

Publisert

2012

Referanse

Sau og Geit nr. 6/2012

Utskriftsdato

14.02.2025 www.fag.nsg.no

Bidra til å kartlegge rovviltbestandene!

Norge har et av de beste overvåkingsystemene for store rovdyr og kongeørn i verden. Likevel er det også i Norge rom for forbedringer.

Det er Rovdata som er den nasjonale leverandør av bestandstall for de store rovdirene og kongeørn, og det er en rekke ulike aktører som bidrar i

datainnsamlingen i felt. Her følger en gjennomgang av hva som ligger bak bestandstallene, frister for rapportering av bestandstall og hvilke muligheter saueiere og andre privatpersoner har til å bidra i bestandskartleggingen.

Rovviltforliket fra i fjor sommer, som et samlet Storting står bak, gir de siste oppdaterte føringer for norsk rovviltpolitikk. I forliket er det flere punkter som omhandler bestandsovervåking.

Det sies blant annet at:

«Konflikter rundt innrapportering og registrering av rovvilt samt skader forvoldt av rovvilt må reduseres.

Dette krever at den lokale kompetansen i arbeidet med bestandsovervåking og registrering styrkes. Alle observasjoner som lar seg kontrollere og som er overvåkningsmessig interessante, følges opp raskt»

Forliket er også tydelig på at det er et mål at både lokalbefolkning og beitenæring skal involveres mer aktivt i bestandsregistreringene av rovvilt (kap. 1.6):

«Videre skal beitenæring og lokalbefolkning for øvrig involveres mer aktivt i bestandsregistreringene av rovvilt, og det skal i større grad tilrettelegges for slike muligheter gjennom blant annet innsamling av DNA-materiale.»

Norge har et nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt som skal sikre at kartlegging og overvåking av rovvilt skjer mest mulig likt og på en best mulig måte over hele landet. Det er Rovdata som har det praktiske ansvaret for programmet. De skal drifte og videreutvikle overvåkingsprogrammet samtidig som de har en meget viktig rolle i å formidle bestandstall for de fire store rovdirene samt kongeørn til publikum, media og forvaltning. Datainnsamlingen i felt blir gjennomført av en rekke ulike aktører. Statens naturoppsyn (SNO) er den største aktøren og utfører feltarbeid på alle artene. SNO har også ansvaret for oppfølging og feltkontroll av tilfeldige rovviltmeldinger. Når det gjelder ulv er Høgskolen i Hedmark, gjennom overvåkingsprogrammet, gitt ansvaret for registreringer i felt og overvåking av stasjonære ulver (familiegrupper, par og enkeltdyr). Norges Jeger- og Fiskerforbund (NJFF) har ansvaret for overvåking av gaupe langs indekkslinjer som er etablert i deler av landet. I tillegg bidrar en rekke andre aktører i

Sprangspor i snø frå jerv. (Foto: Lars Gangås, SNO)

feltinnsamlingen av data. Feltarbeid innenfor deler av programmet blir for eksempel utført av fjellstyrer, bygdeallmenninger og fjelltjenesten i Nord-Norge på vegne av SNO. Ekskrementer og hår fra jerv, bjørn og ulv blir også samlet inn i betydelig grad av privatpersoner i forbindelse med jakt, turgang, næringsutøvelse og annen aktivitet i utmark. Tilfeldige innmeldinger av observasjoner av rovvilt fra publikum vil alltid være et viktig bidrag i datainnsamlingen.

Sporing og DNA-analyser

Gjennom Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt er i dag flere aktører gitt ansvar for å gjennomføre analyser av DNA fra biologisk materiale fra artene. Bioforsk Svanhøvd gjennomfører DNA-analyser på bjørn. Universitetet i Uppsala i Sverige og Norsk institutt for naturforskning (NINA) utfører begge DNA-analyser på jerv, mens NINA i tillegg analyserer DNA fra ulv, og i begrenset grad også fra gaupe og kongeørn. Dagens metoder for overvåking og kartlegging av de store rovdyrene er i stor grad basert på sporing på snø. I tillegg blir DNA-analyser benyttet i betydelig grad, og dette er i dag den viktigste metoden for å overvåke bjørnebestanden. De ulike artene har ulik økologi, og metodene er derfor tilpasset den enkelte art. Felles for alle artene er at overvåkingsdata blir innhentet gjennom tilfeldige observasjoner fra publikum, gjennom dokumentasjon av skader fra rovdyr på husdyr og tamrein, og gjennom undersøkelse av dødt rovvilt, også kalt fallvilt.

Rapportering og frister

Når de ulike bestandstallene rapporteres varierer fra art til art. For ulv er målet å ha en felles rapport for Norge, Sverige og Finland klar innen 1. september basert på foregående vinters sporing og DNA-analyser. I tillegg kommer det foreløpige statusrapporter fra den pågående overvåkingen den 15. i hver måned gjennom vinteren. Disse legges ut på hjemmesidene til Rovdata. Den 15. juni kommer en foreløpig statusrapport fra overvåkingen av ulv i Skandinavia sist vinter, mens den endelige rapporten er klar 1. september.

For gaupa har man en rapportfrist 15. mai. Registreringsperioden er her fra 1. oktober til ut februar. I mars er det fortsatt rikelig med sporsnø mange

Bjørnemøkk. (Foto: Tore Solstad, SNO)

steder, men siden det er familiegruppene som danner basis for overvåkingen av gaupebestanden, avsluttes registreringen ved utgangen av februar fordi paringstiden starter i mars og gjør at voksne gauper opptrer sammen oftere og feilaktig kan bli vurdert å være familiegruppe. Døde gaupeunger blir også tatt med i data-materialet, fram til og med utgangen av mars.

SNO rapporterer fortløpende gjennom registreringsperioden alle registrerte ynglinger av jerv og dette legges ut på Rovdatas sider. I tillegg til hiregistrering samles det inn jerveskit og hår for DNA-analyse. Alle DNA-analysene vil ikke kunne være klare før beitesesongen, men analysesvarene legges fortløpende ut i Rovbasen etter hvert som de er ferdige. I innsamlingen av jerveskit kan gjerne beitenæring og andre privatpersoner også delta. Her er det nok med en vanlig, ren plastpose, og innsamlede prøver må overleveres til lokalt SNO-personell. Perioden for innsamling av materiale fra jerv er fra 1. januar til 1. juni. Se ellers instruks på Rovdatas sider. Alle jerveynglinger skal rapporteres innen 1. oktober påfølgende høst og både DNA-analyser og hiregistrering danner grunnlag for tallene. Erfaring viser imidlertid at SNO's tall på våren skiller seg lite fra det som blir rapportert 1. oktober.

Når det gjelder bjørn er det DNA-analyser av hår og ekskrementer som danner grunnlaget for bestandsestimat

og estimat på antall ynglinger det enkelte år. I tillegg til SNO-personell har elgjegere i mange områder vært involvert i innsamlingen av bjørnemøkk, men også andre privatpersoner har bidratt i betydelig grad. Sommeren 2012 har også en del beitelag vært med på å samle inn bjørnemøkk som et prøveprosjekt i regi av FKT-prosjektet. Det er om å gjøre å få inn så mange prøver som mulig for å få mest mulig pålitelige bestandstall, derfor er det også positivt om turgåere og andre enten tar med seg møkk de finner i en ren plastpose og leverer til SNO eller varsler SNO direkte. Instruks for innsamling av bjørneekskrementer og -hår finnes på Rovdatas sider. DNA-analysesvarene for bjørn rapporteres innen 1. april året etter.

For kongeørnas del har overvåkingen ikke vært så grundig som for de fire andre artene, men Stortinget sa i forliket av 2011 at også kongeørn må inngå i overvåkingsprogrammet på lik linje med de øvrige rovviltartene. Som et ledd i dette er det fra våren 2012 satt i gang en intensiv hekkeovervåking av kongeørna i flere utvalgte områder. Siste bestandstall for kongeørn er et anslag fra 2008 på 1176-1454 hekkende par.

Vanskelig med snøsporing av den som ligger i hi

Overvåkingen av bjørn er ekstra utfordrende da den normalt ligger i hi i den snødekte delen av året. Sporing på snø er derfor ikke et alternativ.

Siden bestandsmålet også for bjørn er oppgitt i antall årlige ynglinger, trenger en andre metoder enn sporing for å fastslå hvor mange årlige ynglinger man har. Stortinget satte i fjorårets rovviltforlik et tall på 6,5 binner per yngling. Dette tallet baserer seg på en bjørnekullsimuleringsmodell utarbeidet av det skandinaviske bjørneprosjektet. Modellen tar inn over seg at bjørnene benytter seg av areal også i våre naboland, slik at eksempelvis 13 registrerte binner i Norge ikke nødvendigvis vil komme ut som 2 ynglinger i modellen. Modellen tar heller ikke hensyn til fangst/gjenfangst, det vil si at en kan ha DNA av en binne i år 1 og år 3. Denne binna vil således kun inngå i beregningen av antall ynglinger i år 1 og år 3, uavhengig av hvor sannsynlig en måtte mene det er at hun var i eller innom Norge også i år 2. Miljøverndepartementet la i forslaget til ny rovviltforskrift opp til at det var modellen som skulle brukes i beregningen av antall ynglinger og ikke forholdstallet på 6,5 binner per yngling satt av Stortinget. Dette kom det flere reaksjoner på i høringsuttalelsene til forskriftsendringen og det er ennå uklart hva resultatet blir og hvilken metode en skal bruke. Det synes imidlertid klart at et forholdstall på 6,5 binner per yngling er mer lettfattelig enn en komplisert statistisk modell – hvis det skulle være et argument.

Andre innsynsløsninger og rapporteringsmetoder

I tillegg til de årlige rapportene med

bestandstall for hver enkelt art finnes det flere andre muligheter for å finne informasjon om rovvilt. Rovbasen er en innsynsløsning på Rovviltportalen hos Direktoratet for naturforvaltning. Her kan en finne informasjon om husdyr og tamrein drept av rovvilt, DNA-analyser, erstatninger og døde rovdyr. Informasjonen kan sorteres på bla. fylker, rovviltregioner og type kadaver. DNA-analyser, kadaver og døde rovdyr kan en også få opp på kart. Det tilflyter hele tiden ny informasjon til denne databasen og den rommer etter hvert et betydelig datamateriale.

Rovdata har som nevnt mange kanaler for å få inn informasjon om observasjoner, spor og DNA-materiale. De har også et rapportsystem for store rovdyr på Internett (www.rovdata.no) eller via Rovdata-appen for smarttelefoner. Her kan du selv melde fra om syns-, ekskrement- eller sporobservasjoner. Observasjonen skal legges inn med kartreferanse og evt. med bilde. Viktig å huske på om en tar bilde av sporavtrykk er å få med noe på bildet som gir informasjon om størrelsen på avtrykket eller avstand mellom sporavtrykk (skritt lengde), f.eks. en fyrstikkeske eller en skistav.

I dette rapportsystemet er det også en innsynsløsning hvor en kan gå inn å se på hvor observasjoner er gjort, bilder av rovdyr og sportegn.

Utnytt de fordelene rapporteringssystemene kan gi!

Dokumentasjon er viktig i mange sammenhenger når det gjelder rovvilt. Den danner grunnlag for erstatnings-

utbetalinger, det trengs dokumentasjon på bestandenes størrelse for å fastsette jaktkvoter og dokumentasjon på at skadegjørere er i området, kan i en tenkt situasjon utløse forlengelse ved skadefellingstillatelser. Når det gjelder erstatning er det den enkelte fylkesmann som gjør en vurdering av hver enkelt søknad. I tilfeller der det ikke er tilstrekkelig antall funn av kadaver kan mange innmeldte spor, synsobservasjoner eller møkkprøver av rovvilt i området likevel føre til at sannsynlighetsovervekten peker mot rovvilt som tapsårsak og en unngår avkortning i erstatningen. Dokumentasjon av en ekstra familiegruppe av gaupe, eller yngling av jerv kan ha betydning både for om den regionale rovviltnemnda får myndighet til å fastsette jaktkvoter og også kanskje føre til at kvoten blir satt høyere enn om den nevnte familiegruppen ikke var blitt dokumentert. Under pågående skadefelling, lisens- eller kvotejakt kan en synsobservasjon eller et ferskt spor utgjøre forskjellen mellom suksess og fiasko.

Ved å få inn flest mulig rapporter og et størst mulig datamateriale vil også bestandstallene bli mer nøyaktige. Det må være et mål å få en overvåking som er så pålitelig som mulig og som gir et kunnskapsgrunnlag solid nok til å vekke tillit i alle leire – uavhengig av hvilket syn man har på rovdyr. Hvis alle parter er enige om at bestandstallene er pålitelige, vil dette i seg selv være konfliktdependent og et godt grunnlag for en saklig debatt om hvordan rovviltet skal forvaltes. Vi ser stadig eksempler på at ulike syn på bestandsstørrelser skaper konflikter, sist eksemplifisert med gaupekvoteomgjøringen fra sist vinter. Min oppfordring er derfor å bidra med å rapportere dine observasjoner og også være med å oppmuntre andre til å gjøre det samme. Det vil gagne alle!

Av FKT-prosjektet v/Øivind Løken

Jervunge. (Foto: Morten Kjørstad, Rovdata)

Årsmøtet 2013 blir i nærheten av Sola flyplass 23.02.2013 kl 1200. Mer info på hjemmesiden www.svartfjes.no. Styret